

LJUDSKA PRAVA I SLOBODA GOVORA

HUMAN RIGHTS AND THE FREEDOM OF SPEECH

dr ĐORĐE OBRADOVIĆ,

Odjel za komunikologiju Sveučilišta u Dubrovniku

Sažetak Sloboda govora sastavni je dio Opće deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda iz 1948. godine, kao i mnogih nacionalnih zakonodavstava. Pravo stupa na scenu kad se prekrše prava drugih u tolikoj mjeri da nastupe štetne posljedice, a novinarska etika ima zadatak spriječiti da do njih uopće dođe. Više nije dovoljno da samo novinari znaju etička načela jer su novi mediji omogućili svima koji ih znaju koristiti sudjelovanje u javnim objavama. Budući da u suvremenim medijima svi mogu sudjelovati u javnome komuniciranju, bilo bi nužno da se svi sudionici komunikacijskih postupaka posredstvom masovnih medija upoznaju s osnovnim etičkim pravilima. Nikomu ne treba braniti javne objave, ali medijski i etički obrazovani primatelji poruka tražit će one medije kojima mogu vjerovati, one koji poštuju osnovna etička načela novinarstva i koji vlastitu granicu slobode ne šire iza granice ugrožavanja prava drugih ljudi.

Gljučne riječi: ljudska prava, novinarstvo, sloboda izražavanja, etika, moral

Abstract Freedom of speech is one of the foundation parts of the UN's Universal Declaration on Human Rights from 1948., and is incorporated in many national legal systems. This right becomes positive and enforced once the freedom of other gets violated so much that the consequences are already very negative, while the journalism ethics have the assignment to stop this violations from even happening. It is not enough any more to have the journalists just know the basic ethics principles as the new media enabled everyone to participate in public announcements. Because everyone can publically communicate in modern media it would be necessary to have all the participants of communication acts get to know basic ethics rules through mass media. No one should be banned from publishing the messages to general public, but receivers of those

messages who possess certain media and ethics knowledge will seek for trustworthy senders, those who respect basic principles of ethical journalism and who don't push the limit of their freedom in the area of jeopardizing others' freedoms.

Key Words: *Human Rights, Journalism, Freedom of Speech, Ethics, Moral*

1. Uvod – Važnost ljudskih prava

Pojam, sadržaj i opseg ljudskih prava predstavljaju važno pitanje svakoga društva od prvobitne zajednice do danas. Složenost problematike dodatno usložnjava činjenica da ljudska prava mogu biti u sukobu jedna s drugima zato što su ograničena pravima i slobodama drugih ili zahtjevima morala, javnog reda i općeg blagostanja u demokratskom društvu, kako je navedeno u članku 29. *Opće deklaracije o ljudskim pravima* koju su usvojili Ujedinjeni narodi 1948. godine. Idući članak *Deklaracije* koja se odnosi na glavna uporišta ljudskih prava: slobodu, jednakost i solidarnost, izrijekom navodi da se ljudska prava ne smiju koristiti za kršenje drugih ljudskih prava.¹

Upravo taj unutrašnji prijemor o granici do koje sežu ljudska prava, predstavlja najveću poteškoću u njihovoj svakodnevnoj primjeni. Priručnik za novinare *Ljudska prava* donosi i anegdotu koja na slikovit način prikazuje mogući način određivanja njihova opsega: „Sloboda je da protegneš svoju ruku samo do nečijeg nosa. Ako ga makar dotakneš, prekršio si nečije ljudsko pravo.“²

Isti priručnik donosi kratki pregled povijesnoga razvitka ljudskih prava. Spominje povelju *Magna Charta Libertatum (Velika povelja slobode)* iz 1215. kao svojevrsnoga prethodnika zaštite ljudskih prava u Engleskoj i ističe da je njihov suvremeni oblik nastao na temeljima „prirodnih prava“, kako su se u 18. stoljeću nazivala ona prava koja su bila iznad prava pojedinca u odnosu na pravni poredak njegove države i predstavljala višu kategoriju od građanskih i političkih prava, na američkoj *Deklaraciji o neovisnosti* iz 1776. i francuskoj *Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina* iz 1789.³

Margaret MacDonald podsjeća da su prirodno pravo po kojemu čovjek može biti ovlašten na ono što mu je uskraćeno svakim važećim zakonom, spominjali još rimski pravници, premda to nisu doveli u vezu s ikojom posebnom doktrinom o prav-

¹ BENEDEK, Wolfgang, NIKOLOVA, Minna i BOŽIĆ, Jasmina (ur.): Razumijevanje ljudskih prava, Europski centar za izobrazbu i istraživanje u ljudskim pravima i demokraciji, Graz, i Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2003., str. 16.

² BABIĆ, Dušan i UDOVIČIĆ, Zoran (ur.): *Ljudska prava*, Media plan, Sarajevo, 2000., str. 14.

³ Isto, str. 15. i 16.

noj i političkoj vlasti. Poziva se na mislioce sedamnaestog stoljeća i posebno Lockeja koji je, budući da je čovjek racionalno biće, zaključio da je on ujedno podređen zakonu prava prirode još prije uspostavljanja građanskoga društva. Uostalom, građansko je društvo nastalo sporazumom da bi prirodna prava bila bolje očuvana.⁴

2. Odnos prava i morala

Pravo nije uvijek utemeljeno na moralu. Za vrijeme nacističke vlasti u Njemačkoj bilo je ozakonjeno obilježavanje Židova, oduzimanje njihovih građanskih prava i vlasništva pod raznim izlikama, zatvaranje u radne logore i skupna smaknuća po kratkome postupku. Nema nikakve dvojbe da ti zakoni nisu bili moralni, nego su bili protivni i prirodnome pravu na život. Joseph Raz u raspravi o odnosu prava i moralnosti na jednom drugome primjeru, pokazuje kako taj raskorak može biti velik i kad se ne radi o ljudskim životima i diktatorskim i rasističkim režimima.

Raz navodi da bi, kad bi bio vlasnik jedne Van Goghove slike, imao pravo tu sliku uništiti. Doduše, njezina vrijednost predstavljala bi razlog da to ne učini jer bi je mogao prodati za velik novčani iznos. Ni jedan zakon mu ne brani učiniti takvo što. Neka umjetnička djela su zaštićena zakonima, ali mnoga u privatnome vlasništvu nisu. Ipak, iako prema nikome nema zakonsku dužnost sačuvati vrijednu sliku, njezino uništenje predstavljalo bi čin nasilja prema umjetnosti i jednoj od vrijednosti koja daje neki smisao životu. Raz zaključuje da moralna dužnost čuvanja vrijedne slike postoji bez obzira predstavlja li se ljubiteljem umjetnosti ili ne zato što svatko ima dužnost poštovati vrijednosti koje daju smisao ljudskom životu, čak i onih vrijednosti o kojim smisao nečijeg života ne ovisi.⁵

Dva navedena primjera ujedno daju odgovor zašto i u suvremenome društvu, u kojemu se zakoni stalno usavršavaju i propisuju gotovo sva područja društvene zbilje, ima mjesta za moralnost kao svakodnevni način života i za etiku kao znanost o moralu. Zbog istoga razloga nužno je postojanje općih ljudskih prava i međunarodnih konvencija o pojedinim ljudskim pravilima, kao i običajnih moralnih pravila nekoga društva, korektiv zakonodavnim tijelima u postupku donošenja zakona. Ujedno, suprotnost važećih zakona pojedinih država s općim ljudskim pravima navedenima u *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima* može poslužiti kao osnova za djelovanje skupina pritiska na vlast da se taj nesklad poništi. Vrlo važnu ulogu u tome imaju glasila koja prenose, ali i potiču stvaranje javnoga mnijenja i o pitanjima važnima za moralnost društva.

---

⁴ MACDONALD, Margaret: Prirodna prava, Ljudska prava (Matulović, Miomir, ur.), Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992., str. 51-55.

⁵ RAZ, Joseph: Moralnosti utemeljene na pravu, Ljudska prava (Matulović, Miomir, ur.), Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992., str. 168. i 169.

Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda iz 1948. i dalje predstavlja osnovu za njihovo uključivanje u pravne sustave pojedinih država i u različite međunarodne dokumente koji nastoje podrobnije propisati načine ostvarenja pojedinih ljudskih prava. Miomir Matulović smatra da je pogrešno misliti kako je ostvarenje ljudskih prava isključivo praktično pitanje. *Opću deklaraciju o ljudskim pravima* naziva idealom i izrazom vjere u bolju budućnost čovječanstva, ali i njezinu neodređenost ističe kao smetnju njihovu ostvarenju sve dok države potpisnice ta apstraktna prava ne pretoče u konkretna, vlastitim zakonima kojima će njihova provedba biti zajamčena.⁶

Prema Nikoli Viskoviću, integralna teorija prava vidi u pravu jedan poseban društveni proces gdje su objektivne (biološke, ekonomske, spolne i dr.) osnove međuljudskih odnosa, vrijednosni stavovi i normativna svijest do te mjere međuovisni da nijedan od tih sastojaka ne može biti spoznat, a ni praktički ovladan, ako se izdvoji od drugih. Stoga je po integralnoj teoriji „pravo poredak društvenih i pravnih normi kojima se u važnim međuljudskim odnosima prisilno ostvaruju ideje pravednosti i druge vrijednosti zajedničkog života“.⁷ Visković naglašava da su interesi i vrijednosti koje pravo štiti, nadasve izraženi načelima pravednosti, povijesno promjenjivi i kreću se između privilegiranja interesa vladajućih društvenih skupina i sve više općeg dobra pripadnika zajednice. Integralisti, dakle pobornici cjelovite definicije prava, smatraju da ostali pristupi pravnoj teoriji griješe zbog redukcionizma ili svođenja prava samo na pojedine njegove elemente. Visković ih i nabraja pa kaže kako prirodNOPravna učenja vide u pravu prvenstveno etičku pojavu i jedan sustav vrijednosti, dogmatičari i normativisti poimaju pravo kao čisti sustav normi, a sociolozi su skloni u pravu vidjeti samo nužne odnose društvenog života, a onda u tome i vrijednosti i norme kao sporedne čimbenike.⁸

3. Ljudska prava kao temelj svih prava

Juraj Hrženjak odnos prava i ljudskih prava obrazlaže kroz njihove opće definicije. Ljudska prava polaze od načela da su sva ljudska bića rođena slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravu i uključuju međunarodne, međudržavne i državne norme o osobnim, političkim i ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i slobodama čovjeka kao ljudskog bića. Ta su prava koja čovjek ostvaruje sam i u zajednici s drugim ljudima, bez obzira na državljanstvo i druge razlike, zajamčena međunarod-

---

⁶ MATULOVIĆ, Miomir: *Ljudska prava*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992., str. 11. i 12.

⁷ VISKOVIĆ, Nikola: *Teorija države i prava*, COD Birrotehnika, Zagreb, 2001., str. 115.

⁸ Isto, str. 114.

nim poveljama, deklaracijama, konvencijama i ugovorima, a ozakonjuju ih, provode i štite države potpisnice svojim ustavima i zakonima.⁹

Hrženjak uz spomenutu englesku *Veliku povelju slobode* iz 1215. kao najpoznatiji srednjovjekovni spis o ljudskim pravima, spominje *Medinsku povelju* iz 623. u kojoj su spomenuta ljudska prava. Ona je značajna zato što je nastala u plemenskim zajednicama židovskih, kršćanskih i muslimanskih vjernika, a štitila je ljude neovisno o njihovoj vjerskoj i plemenskoj pripadnosti. Juraj Hrženjak ukratko opisuje još dva važna engleska propisa, *Zakon protiv zatvora bez presude (Habeas Corpus Act)* iz 1679. i *Povelju prava (Bill of Rights)* iz 1689., američku *Deklaraciju o neovisnosti* iz 1776., francusku *Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina*, *Ženevsku konvenciju o zaštiti medicinskoga osoblja, bolničkih objekata i ranjenika i bolesnika u ratnim sukobima* iz 1864. i *Haašku konvenciju o humanitarnim pravilima tijekom oružanih sukoba na moru* iz 1899. Svi su ti propisi, povelje i ugovori pridonijeli nastanku suvremenih međudržavnih konvencija i ugovora o ljudskim pravima od početka dvadesetoga stoljeća do danas.¹⁰

Među propisima u kojima se nalaze temelji suvremenih ljudskih prava, Hrženjak navodi i dva nastala na hrvatskome tlu. Prvi je *Vinodolski zakonik* iz 1288. koji je utvrdio prava, dužnosti i odnose kmetova, feudalaca i biskupa, koji proizlaze iz njihovih starih običaja. Hrženjak kao iznimno veliko dostignuće *Vinodolskoga zakonika* izdvaja što je strogo kažnjavao nasilje muškarca nad ženom, čime je prethodio mnogim suvremenim zakonima o ravnopravnosti muškaraca i žena. Drugi propis je *Deklaracija o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske*, što ju je, motivirano američkom i francuskom deklaracijom, donijelo Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) početkom svibnja 1944. Ta je *Deklaracija* po Hrženjakovoj ocjeni donijela temeljne odrednice za sve ustave koji su doneseni u Jugoslaviji i u Hrvatskoj u razdoblju od 1946. do 1974. Među pravima posebno je isticala: jednakost i ravnopravnost građana pred zakonom, bez obzira na rasu, vjeru, nacionalnost, sigurnost ličnosti, slobodu vjeroispovijesti i savjesti, slobodu govora, zbora, tiska i udruživanja.¹¹

Prvi članak *Opće deklaracije o pravima čovjeka* Ujedinjenih naroda iz 1948. glasi:

*„Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i svijješću i trebaju jedni prema drugome postupati u duhu bratstva.“*¹²

Iz prvoga se članka izvode sva ostala prava. Drugi članak naglašava kako sva ljudska prava moraju biti dostupna svima:

---

⁹ HRŽENJAK, Juraj: Kratki osvrt na razvoj ljudskih prava, Vodič kroz ljudska prava (Mirjana Radaković, Veronika Rešković i Juraj Hrženjak, ur.), Centar za direktnu zaštitu ljudskih prava, Zagreb, 1999., str. 7.

¹⁰ Isto, str. 8-10.

¹¹ Isto, str. 9-11.

¹² Isto, str. 15.

„Svakome su dostupna sva prava i slobode navedene u ovoj Deklaraciji bez razlike bilo koje vrste, kao što su rasa, boja, spol, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, narodnosno ili društveno porijeklo, imovina, rođenje ili drugi pravni položaj. Nadalje, ne smije se činiti nikakva razlika na osnovu političkog, pravnog ili međunarodnog položaja zemlje ili područja kojima neka osoba pripada, bilo da je ovo područje nezavisno, pod starateljstvom, nesamoupravno, ili da se nalazi ma pod kojim drugim ograničenjima suverenosti.“¹³

Treći članak ističe pravo na život, slobodu i sigurnost jer bez ostvarenja tih prava, ne mogu biti ostvarena ni ostala:

“Svako ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost.“¹⁴

4. Ugled, čast i cenzura

Za temu ovoga rada posebno je važan dvanaesti članak koji zabranjuje i neovlašteno miješanje u prepisku te napada na čast i ugled. Propisano je i pravo na zaštitu zbog povrede tih prava. Budući da je upravo ta prava vrlo lako povrijediti posredstvom medija, posebno onih koji omogućuju dvosmjerno komuniciranje, nužno ih je podrobnije propisati u zakonima pojedinih država i razraditi u etičkim kodeksima novinarskih udruga i izdavača:

“Nitko ne smije biti izorgnut samovoljnom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili prepisku, niti napadajima na njegovu čast i ugled. Svatko ima pravo na zaštitu zakona protiv ovakvom miješanju ili napadu.“¹⁵

Posebno je važan članak 19. po kojemu je nazvana i međunarodna nevladina udruga *Article 19* koja djeluje nepristrano i sistematično na sprječavanju cenzure u cijelome svijetu. *Article 19* štiti žrtve cenzure istraživanjem, objavljivanjem, vođenjem kampanja i pravnih postupaka protiv onih koji se bave cenzurom u njezinim različitim oblicima, prati koje zemlje udovoljavaju međunarodnim standardima zaštite prava na slobodu izražavanja i djelatnost na državnoj i međudržavnoj razini na promicanju većeg poštivanja tog temeljnog prava:

“Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; to pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez miješanja i pravo traženja i pružanja informacija i stavova putem bilo kojih medija i bez obzira na granice.“¹⁶

Miomir Matulović upravo na ovome pravu pokazuje kako je nužna razrada svih općih prava predviđenih *Općom deklaracijom o pravima čovjeka* u zakonodavstvima

¹³ Opća deklaracija o pravima čovjeka, poveznica:

http://www.pravnadatoteka.hr/pdf/aktualno/hrv/20030425/Opca_deklaracija_o_pravima_covjek_a.pdf, 13. 1. 2008., 17:27

¹⁴ Isto, 13. 1. 2008., 17:34

¹⁵ Isto, 13. 1. 2008., 17:27

¹⁶ COLIVER, Sandra, DARBSHIRE, Helen i BOŠNJAK, Mario (ur.): Priručnik o slobodi javne riječi, *Article 19*, London, i Press Data, Zagreb, 1998., str. 361. i 362.

i etičkim kodeksima zato što opseg toga i ostalih ljudskih prava ne smije preći granicu iza koje se ugrožavaju ljudska prava drugih. Kad bi se doslovno shvatila sloboda svega što se govori i tiska, onda bi i povik "Vatra!" u prepunome kazalištu bio dopušten govor, ali on to nije, nego predstavlja izravni poticaj na čin napuštanja kazališta, tumači Matulović. Drugim riječima, taj uzvik ugrožava slobodu drugih da mirno gledaju predstavu i da se njihova sigurnost ne dovede u pitanje nastankom panike i naglom navalom na izlaze velike skupine ljudi u kojoj može doći i do njihova ozljeđivanja. U govor i tisak spadaju i opsceni i klevetnički sadržaji, ali oni nisu dio prava na slobodu tiska zato što ugrožavaju druge ljude.¹⁷

Posebnu vrstu ograničenja prava na slobodu govora i tiska nameću unutarnje regulacije i sukob s drugim pravima, kao što su politički govori u parlamentima koji su propisani poslovnicima o radu ili govori pred sudovima i upravnim tijelima koji mogu biti ograničeni mjestom, vremenom i načinom govora, objašnjava Matulović. Pravo na slobodu govora ograničuju i obveze čuvanja državne, vojne ili poslovne tajne zato što bi prekršaj drugih prava koji to propisuju naštetio drugima. Na primjeru prava na slobodu savjesti Matulović dokazuje da je teorijski moguće odrediti opseg i jakost pojedinih ljudskih prava, ali ne i praktično, posebno ne unaprijed u svim okolnostima u kojima se mogu javiti sukobi. Navodi primjer prava na slobodu savjesti koji kod roditelja, pripadnika različitih vjeroispovijesti, od kojih svaki želi da njihovo malodobno dijete prihvati njegovu vjeroispovijest, dovodi do sukoba sa supružnikom unutar istoga prava zato što jedno od njih ne može ostvariti to pravo.¹⁸

Vesna Alaburić ističe dvostruku ("dvodimenzionalnu"), ali ipak neproturječnu narav suvremenoga prava na slobodu izražavanja kao temeljnoga ljudskog (osobnog) prava, s jedne strane, te temeljnoga građanskog (političkog) prava, s druge strane: "Jer, upravo ta dvostrukost čini ga jednim od najznačajnijih prava na indeksu svih drugih ljudskih prava i sloboda. Sloboda izražavanja, naime, nije samo *conditio sine qua non* (uvjet bez kojega se ne može, op. a.) intelektualnog i duhovnog razvitka svakoga pojedinca kao osobe, nego i temeljni preduvjet opstanka svih njih zajedno, kao *demokratske zajednice*."¹⁹

Individualno ljudsko pravo na slobodu izražavanja, prošireno je društveno-kolektivnim, odnosno funkcionalno-demokratskim pravom građana "da bude informiran", odnosno "pravom javnosti da zna", tumači Vesna Alaburić. Dodaje da demokracija kao oblik vladavine i sustav samoregulacije jedne moderne političke zajednice, nije zamisliva bez aktivnog i informiranog građanina kao svoje pretpostavke. Zbog

---

¹⁷ MATULOVIĆ, Miomir: Ljudska prava, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992., str. 28. i 29.

¹⁸ Isto, str. 30. i 31.

¹⁹ ALABURIĆ, Vesna: Sloboda izražavanja u Republici Hrvatskoj, Priručnik o slobodi javne riječi (COLIVER, Sandra, DARBSHIRE, Helen i BOŠNJAK, Mario, ur.), Article 19, London, i Press Data, Zagreb, 1998., str. 6. i 7.

toga je u demokratskom društvenom kontekstu presudna uloga novinara i masovnih glasila. Njihova je uloga u demokratskome društvu višestruka: informativna, refleksivna i kontrolna: "Oni omogućuju javnu raspravu o općem dobru, posredujući raznovrsne informacije, ideje, mišljenja, svjetonazorske i političke opcije itd., ali i u ulozi tzv. 'psa čuvara' demokracije oblikuju javno mnijenje i bude kritičku javnost, javno razotkrivajući različite nedemokratske i nezakonite postupke vlade, zakonodavca i pravosudnih tijela, te ukazujući na različite pojave i oblike zlorabe političke moći i kršenja zajamčenih ljudskih prava i sloboda."²⁰

5. Hrvatsko zakonodavstvo i sloboda govora

Hrvatska je, kao i mnoge druge zemlje, u svoje zakonodavstvo prenijela načela *Opće deklaracije UN o pravima čovjeka*. Tako članci 16., 38. i 39. Ustava republike Hrvatske glase:

Članak 16.

Slobode i prava mogu se ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje.

Svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju.

Članak 38.

Jamči se sloboda mišljenja i izražavanja misli.

Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja.

Zabranjuje se cenzura. Novinari imaju pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji.

Jamči se pravo na ispravak svakomu komu je javnom vijješću povrijeđeno Ustavom i zakonom utvrđeno pravo.

Članak 39.

Zabranjeno je i kažnjivo svako pozivanje ili poticanje na rat ili uporabu nasilja, na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti.²¹

---

²⁰ Isto, str. 8-10.

²¹ Ustav Republike Hrvatske, poveznica: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2001/0705.htm>, 19. 1. 2008., 18:16

Vidljivo je da Ustav RH propisuje slobodu misli i izražavanja, javnog nastupa i medijskih objava, pravo na ispravak te izrijekom zabranjuje cenzuru. Sve je to u skladu s *Općom deklaracijom UN o pravima čovjeka*, kao i zabrana širenja nacionalne, rasne i vjerske mržnje. Članak 16. koji propisuje mogućnost ograničenja sloboda i prava kojima bi se prekršile slobode i prava drugih ljudi, pravni poredak, javni moral i zdravlje također je usklađen s općim ljudskim pravima. Njegov drugi stavak, koji nalaže da ta ograničenja moraju biti razmjerna naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinome slučaju, štiti ljudska prava od eventualne zlorabe zakonodavne vlasti. Bez toga stavka, ostala bi mogućnost da zakonodavac proširi ograničenja na svaku kritiku vlasti pod izlikom kako time štiti javni moral.

U višestranačkome demokratskom društvu, u kojemu djeluju i mnoge nevladine udruge i postoji slobodno javno mnijenje, zlorabe pod izlikom zaštite javnoga morala su teško provedive, za razliku od nedemokratskih režima u kojima slične odredbe vlast tumači isključivo kako njoj odgovara.

Bi li bilo moguće propisati samo slobode, bez spominjanja njihova ograničenja? Ne bi zato što bi onda pod izlikom slobode neki mogli ugrožavati ista prava drugih. Budući da nije lako odrediti tu granicu dosega nećijih prava do razine kad ona počinju ograničavati prava drugih ljudi, osim posebnim razmatranjem svakoga pojedinog slučaja, važnost učenja i razumijevanja etike postaje još veća. Najbolje stanje je kad ljudi koji koriste svoje pravo na slobodu govora sami paze da ne povrijede prava drugih, neovisno o zakonskim propisima. Mogu li to? Mogu, ako su i sami etični i ako uvažavaju prava drugih. Je li to lako postići? Nije. Da jest, etika bi izgubila na važnosti, a ona s tehnološkim razvitkom i povećanjem sadržajnih i prodornih mogućnosti medija postaje sve više bitna.

Hrvatsko medijsko zakonodavstvo poštuje ustavna načela pa se može ustvrditi da su tri najvažnija zakona, *Zakon o medijima* iz 2004., *Zakon o elektroničkim medijima* i *Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji*, oba donesena 2003., na razini medijskih zakona suvremenih demokratskih država u odnosu na prava, slobode i ograničenja prava u medijskim objavama kad počnu ugrožavati prava drugih.

Za razliku od medijskoga zakonodavstva, *Kazneni zakon Republike Hrvatske* i *Krivični zakon Republike Hrvatske* u dijelovima koji se dotiču medijskoga djelovanja nisu na razini zakona u suvremenim demokratskim državama. Vesna Alaburić upozorava da Kazneni zakon RH i Krivični zakon RH na potpuno drukčiji način uređuju odgovornost novinara i drugih sudionika javnoga komuniciranja u odnosu na hrvatsko medijsko zakonodavstvo.²²

---

²² ALABURIĆ, Vesna: Sloboda izražavanja u Republici Hrvatskoj, Priručnik o slobodi javne riječi, urednici Sandra Coliver, Helen Darbshire i Mario Bošnjak, Article 19., London i Press data, Zagreb, 1998., str. 46. i 47.

U postupku usklađivanja zakonodavstva s Europskom unijom kao preduvjeta pristupa u taj savez država, Hrvatska će morati promijeniti i te odredbe kaznenoga i krivičnoga zakonodavstva koje zaostaju za europskima tako da će se smanjiti mogućnost pritiska vlasti na pojedine novinare i glasila. Budući da je Hrvatska odmakla u procesu pridruživanja Europskoj uniji, to će pitanje brzo morati biti riješeno. Tad će ostati samo ono što ne mogu riješiti zakoni nego sami novinari – etično obavljanje posla.

6. Zaključak

Pravo stupa na scenu kad se prekrše prava drugih u tolikoj mjeri da nastupe štetne posljedice, a novinarska etika ima zadatak spriječiti da do njih uopće dođe. Više nije dovoljno da samo novinari znaju etička načela jer su novi mediji omogućili svima koji ih znaju koristiti sudjelovanje u javnim objavama.

Uostalom, čak i po *Zakonu o medijima* „novinar je fizička osoba koja se bavi prikupljanjem, obradom, oblikovanjem ili razvrstavanjem informacija za objavu putem medija, te je zaposlena kod nakladnika na temelju ugovora o radu ili obavlja novinarsku djelatnost kao samostalno zanimanje, u skladu sa zakonom.“²³ Vidljivo je da zakon ne traži nikakvo formalno obrazovanje za profesionalno bavljenje novinarstvom. Isto tako, nema nikakvih ograničenja da svatko tko želi povremeno ili stalno surađuje s masovnim glasilima ili osnuje vlastito glasilo u kojemu može objavljivati samo svoje ili (i) objave drugih osoba. To je najlakše provesti u djelo u internetskim glasilima zato što je moguće bez ikakvih prethodnih ulaganja doprijeti do javnosti.

Sad se samo po sebi nameće pitanje mogu li osobe koje se nikad nisu susrele s etikom novinarstva objavljivati etične priloge? Neki mogu zato što im kućni odgoj i moralna pravila po kojima žive, nalažu da ne povrijede druge. Ali, neki će zbog neznanja nanositi štetu drugima i kršiti njihova ljudska prava. Neki će to namjerno raditi. Što je rješenje? Cenzura sigurno nije. Ona se u povijesti uvijek pretvarala u nametanje interesa moćnih pojedinaca ili skupine na vlasti nad neistomišljenicima. Ali, rješenje nije ni lažna sloboda koja se očituje u stavu da svatko može činiti što hoće, pa i kad krši prava drugih. Ovo se načelo u konačnici pretvori u „pravo jačega“ koje i dalje važi u životinjskome svijetu, ali ga je ljudski rod davno dragovoljno prevladao jer je uočio svu njegovu nepravednost i neprimjerenost životu u društvu. Budući da u suvremenim medijima svi mogu sudjelovati u javnome komuniciranju, bilo bi nužno da se svi sudionici komunikacijskih postupaka posredstvom masovnih medija upoznaju s osnovnim etičkim pravilima. Nikomu ne treba braniti javne objave, ali medijski i etički obrazovani primatelji poruka tražit će one medije kojima mogu vjerovati, one

---

²³ Zakon o medijima, poveznica: http://www.vlada.hr/hr/content/download/12265/133993/file/Zakon_o_medijima_NN_59-04.htm, 20. 1. 2008., 18:43

koji poštuju osnovna načela novinarstva o točnom, istinitom, poštenom, uravnoteženom i nepristranom izvještavanju i koji vlastitu granicu slobode ne šire iza granice ugrožavanja prava drugih ljudi.

Citirana literatura

ALABURIC, Vesna: Sloboda izražavanja u Republici Hrvatskoj, Priručnik o slobodi javne riječi (COLIVER, Sandra, DARBSHIRE, Helen i BOŠNJAK, Mario, ur.), Article 19, London, i Press Data, Zagreb, 1998.

BABIĆ, Dušan i UDOVIČIĆ, Zoran (ur.): Ljudska prava, Media plan, Sarajevo, 2000.

BENEDEK, Wolfgang, NIKOLOVA, Minna i BOŽIĆ, Jasmina (ur.): Razumijevanje ljudskih prava, Europski centar za izobrazbu i istraživanje u ljudskim pravima i demokraciji, Graz, i Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2003.

COLIVER, Sandra, DARBSHIRE, Helen i BOŠNJAK, Mario (ur.): Priručnik o slobodi javne riječi, Article 19, London, i Press Data, Zagreb, 1998.

HRŽENJAK, Juraj: Kratki osvrt na razvoj ljudskih prava, Vodič kroz ljudska prava (Mirjana Radaković, Veronika Rešković i Juraj Hrženjak, ur.), Centar za direktnu zaštitu ljudskih prava, Zagreb, 1999.

MACDONALD, Margaret: Prirodna prava, Ljudska prava (Matulović, Miomir, ur.), Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992.

MATULOVIĆ, Miomir: Ljudska prava, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992.

RAZ, Joseph: Moralnosti utemeljene na pravu, Ljudska prava (Matulović, Miomir, ur.), Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1992.

VISKOVIĆ, Nikola: Teorija države i prava, COD Birotehnika, Zagreb, 2001.

Mrežni izvori

Opća deklaracija o pravima čovjeka, poveznica:

http://www.pravnadatoteka.hr/pdf/aktualno/hrv/20030425/Opca_deklaracija_o_pravima_covjeka.pdf, 13. 1. 2008., 17:27

Ustav Republike Hrvatske, poveznica:

<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2001/0705.htm>, 19. 1. 2008.

Zakon o medijima, poveznica:

http://www.vlada.hr/hr/content/download/12265/133993/file/Zakon_o_medijima_NN_59-04.htm, 20. 1. 2008., 18:43